

COMMUNITY INTERPRETING – KUIDAS SEDA TÕLKIDA?

Katrin Karu

PhD (vene keel)

Tartu Ülikooli germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituudi
konverentsitõlke lektor, tõlkekeskuse juhataja

1. Sissejuhatuseks

Tõlkimine on inimtegevus, mis on eksisteerinud iidsest ajast, sest kokku-
puuted teist keelt kõnelevate inimestega – olgu rahumeelse kaubavahetuse
või sõjaretkede käigus – tingis vajaduse vahendajate järele, kes oskaksid
mõlema osapoole keelt. Tänapäeval on tõlkimine, nii kirjalik kui ka suuline,
professionaalne tegevus, mida teevad selleks koolitatud inimesed. Tõlgi elu-
kutse on aga võrdlemisi noor amet, mis kujunes välja alles möödunud sajandi
esimesel poolel. Eestis võib suuliste tõlkide koolitamise alguseks pidada
1960. aastaid, mil avati regulaarne laevaliin Tallinna ja Helsinki vahel. See
tingis suure turistide juurdevoolu ning vajaduse giid-tõlkide järele¹. Suuliste
tõlkide koolitamise teine laine jääb 1970. aastate lõppu, mil olümpiamängude
ettevalmistamise käigus läbis mitusada inimest (peamiselt võõrfiloloogi) suu-
lise tõlke koolituse². Hiljem, 1980. aastate lõpus, õpetati tõlkeaineid mõnede
Eesti kõrgkoolide võõrfiloloogidele, ent iseseisvad suulise tõlke õppekavad
loodi 1999. aastal Tartu Ülikoolis ja 2001. aastal Tallinna Ülikoolis. Nende
õppekavade eesmärgiks oli professionaalsete tõlkide ettevalmistamine eel-
kõige Euroopa Liidu institutsioonide jaoks, kuna Eesti valmistus astuma
Euroopa Liitu, mis tingis suurema vajaduse koolitatud spetsialistide järele.
Nii Eestis kui mujal maailmas hakati esmalt koolitama nn konverentsitõlke:
spetsialiste, kes tõlgivad mitmesugustel rahvusvahelistel üritustel. Vastav
tõlkeliiik kannab üldtunnustatud nimetust *konverentsitõlge*.

Konverentsitõlke kõrval eksisteerib sellest mitmeski mõttes erinev suulise
tõlke liik, mida ingliskeelses erialakirjanduses nimetatakse enamasti *com-
munity interpreting*. Nähtus, mida selle terminiga tähistatakse, on võrdlemisi

1 **Paal, Birgit** 2010. Giid-tõlgid Nõukogude Eestis 1960. ja 1970. aastatel – töö iseloom ja ettevalmistus. Magistritöö. Tartu Ülikooli germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut.

2 **Tamm, Mall** 2001. History of Teaching Conference Interpretation at the University of Tartu. Magistritöö. Tartu Ülikooli germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut.

uus: nimetatud tõkeliik tekkis alles 1960-ndate lõpus, 1970-ndate alguses. Aktiivselt on seda uuritud aga vaid viimased paarkümmend aastat, Eestis veelgi vähem. Praeguseks on tõlketeadlased jõudnud üksmeelele selles, et *community interpreting* on iseseisev suulise tõlke liik, olles seega ka spetsiifiline uurimisobjekt. Küll aga võib erialakirjanduses kohata ühest küljest mõnevõrra erinevaid definitsioone, teisest küljest kasutatakse sama nähtuse nimetamiseks erinevaid termineid. Terminoloogiline ebaühtlus on iseloomulik näiteks inglise-, aga ka venekeelsele kirjandusele. Selle põhjused on erinevad, peitudes nii erinevates riikides välja kujunenud traditsioonides, veel välja kujunemata traditsioonides kui ka autorite eelistustes.

Arvestades maailma migratsioonitendentse ja üleilmastumist, on näha, et keeleabi immigrantidele, põgenikele, pagulastele jt on järjest enam hakanud pakkuma ka need riigid, kus seda traditsiooniliselt tehtud ei ole. Tuginedes kirjanduse andmetele, võib väita, et maailma riike võib jagada nendeks, kes eitavad vastava tõlkevaldkonna (*community interpreting*) ja sellega seotud probleemide eksisteerimist, nendeks, kes kasutavad *ad hoc*-tõlketeenust, piirduvad üldise keelepoliitikaga, ning nendeks, kus on välja arendatud laialt ulatuslik tõlkide koolitamise ja atesteerimise süsteem³. Eesti paikneb selle skaala keskel: meil pakutakse vastavat tõlketeenust peamiselt kohtutes ja politseis, kus töötavad koosseisulised tõlgid, meditsiinitõlke valdkond on aga täiesti reguleerimata. Ent teema on aktuaalne ka Eesti jaoks, kuivõrd sellist tõlget on tehtud varem ja tehakse praegugi (nt politseis, kohtutes, varjupaigataotlejate vastuvõtukeskuses jm). Tõlgid ise tunnevad vajadust täienduskoolituse järele ning on seda meelt, et ka Eestis võiks eksisteerida tõlkide akrediteerimissüsteem⁴. Seega vajaks kõnealune tõlkevaldkond ühest küljest lähemat uurimist, teisest küljest nii teoreetilist mõtestamist kui ka terminoloogilist ühtlustamist ja selgust. Need tegevused on ka eeldused selle valdkonna reguleerimiseks.

Nagu öeldud, on *community interpreting* võrdlemisi uus ja kiiresti arenev tõkeliik, mis on konverentsitõlke kõrval leidmas maailmas üha suuremat tunnustust. Eestis ei ole välja kujunenud üldkasutatavat terminit mõiste *community interpreting* tähistamiseks. Siinses artiklis antaksegi lühiülevaade

³ **Ozolins, Uldis** 2000. Communication needs and interpreting in multilingual settings: the international spectrum of response. – The critical link 2: Interpreters in the community. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing, pp. 21–33.

⁴ **Karu, Katrin**. 2011. a jaanuaris-veebruarius Politsei- ja Piirivalveameti tõlkide seas läbi viidud uuringu andmed. Käsikiri.

Кару, Катрин 2012. Социальный перевод в Департаменте полиции и погранохраны Эстонии: взгляд следователей и переводчиков. – Материалы XLI Международной филологической конференции. Актуальные проблемы переводоведения. Санкт-Петербург, с. 46–54. [Vt **Karu** 2012]

sellest, kuidas on eesti keeles seda nähtust nimetatud, ning vaadeldakse võimalike eestikeelsete oskussõnade sobivust. Selleks defineeritakse artiklis esmalt mõiste *community interpreting*.

Erinevad allikad defineerivad mõistet *community interpreting* mõnevõrra erinevalt. Siinkohal vaadeldakse definitsiooni, mis võeti vastu Kanadas 1995 aastal toimunud ülemaailmsel konverentsil, kus käsitleti esimest korda selle tõlkeliigiga seotud probleematikat.

Community interpreting on suulise tõlke liik, mis toimub ametiasutustes, ning mille eesmärgiks on võimaldada suhtlust ametniku ja asutuses viibija vahel, kes ei valda vastava riigi ametlikku keelt, tagamaks viimasele täielik ja võrdne juurdepääs õigus-, tervishoiu-, haridus-, sotsiaal- ja riiklikele teenustele⁵.

Nagu nähtub eelnevast määratlusest, peetakse oluliseks tõlke toimumiskohta, kommunikatsioonis osalejate staatust ja võimupositsiooni (ühelt poolt ametnik riigi esindajana, teiselt poolt n-ö tavainimene).

Routledge'i tõlkeentsüklopeedia esimesest trükist leiab mõisteartikli *community interpreting*. Seal on muuhulgas öeldud, et tavaliselt mõeldakse selle all kahesuunalist järeltõlget, mis tähendab, et üks ja seesama tõlk tõlgib vaheldumisi kord ühte, kord teise keelde, võttes kõnevooru kõnelejalalt üle. Mõiste *community interpreting* hõlmab nii silmast silma tõlkimist kui ka telefonitõlget ning võib arvata, et see on maailmas kõige laiemalt kasutatav suulise tõlke liik üldse. Mõnikord võtavad tõlgi rolli enda kanda vabatahtlikud, koolitamata kakskeelsed inimesed, tõlget vajavate inimeste sõbrad ja sugulased, koguni lapsed. Samas on see tõlkeliik viimaste aastakümnete jooksul üha enam omandamas elukutse staatust, tingituna üleilmse migratsiooni kasvust ja selle tulemusena tekkinud paljude rahvuste keelelisest heterogeensusest. Üha enam on selle tõlkeharu sees hakatud eristama valdkondlikku spetsialiseerumist: näiteks võib siin tuua meditsiinitõlke, tõlke vaimse tervise asutustes, tõlke haridusasutustes ja õigustõlke, mis hõlmab ka kohtutõlget. Ometi on suur osa tõlkidest seni koolitamata ning nad teevad oma tööd tasuta⁶. Need on inimesed, keda Harris⁷ on nimetanud *natural translators*.

⁵ Carr et al. 1997. The critical link: Interpreters in the community. Papers from the 1st International Conference on Interpreting in Legal, Health, and Social Service Settings, Geneva Park, Canada, June 1–4, 1995. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing.

⁶ Wadensjö, Cecilia 1998. Community interpreting. – Routledge Encyclopedia of Translation Studies. Ed. by Mona Baker, assisted by Kirsten Malmkjær. Routledge, pp. 33–37.

⁷ Harris, Brian 1977. The Importance of Natural Translation. – Working Papers in Bilingualism 12, pp. 96–114.

Hale⁸ lisab, et mõiste *community interpreting* hõlmab ka viipekeeletõlget ja tõlkimist põlisrahvastest vähemustele.

Wadensjö⁹ märgib, et 1990. aastatel alguse saanud plahvatuslik huvi suulise tõlke, sealhulgas avaliku elu sfääris toimuva tõlke uurimise vastu on endaga kaasa toonud ka rööpterminite kasutuse. Sarnast mõtet on väljendanud Roberts¹⁰.

Asjaolu, et mõiste community interpreting defineerimisel puudub üksmeel, illustreerib ilmekalt terminite rohkus, mis tähistavad seda seni veel ebaselget mõistet. Community interpreting, public service interpreting, cultural interpreting, dialogue interpreting, ad hoc interpreting, liaison interpreting, escort interpreting ja medical või legal interpreting – need on vaid mõned näited. Kõigi ülaltoodud terminitel on üks ühisjoon: neid kasutatakse suulise tõlke liigi tähistamiseks, mis toimub konverentsitõlkest erinevates tingimustes.

Rööpnimete olemasolu võib seletada sellega, et tegemist on keeruka objektiga, mille defineerimisel kerkivad paratamatult esile defineeritava nähtuse erinevad aspektid. Kuna termin ei saa edasi anda kõiki mõiste olulisi tunnuseid, ongi tekkinud ja käibele läinud erinevad oskussõnad. Nii näiteks võib osa spetsialistide arvates olla tegemist eelkõige silmast silma dialoogivormis toimuvate kohtumistega, mida väljendab oskussõna *dialogue interpreting*. Teiste jaoks võib olulisimaks tunnuseks osutuda tõlkeolukorra spontaansus. Sel juhul võidakse kasutada terminit *ad hoc interpreting*. Kolmandate jaoks on määravaks tõlke toimumise koht – avalike teenuste sfäär. Nii võiks seletada näiteks termini *public service interpreting* kasutuselevõttu. Kokkuvõtteks võib öelda, et terminivariantide taga on sageli tunnetuslik põhjus. Nagu on öelnud Tiiu Erelt:¹¹ „.../ igauks mingi uue nähtuse tundmaõppijatest /.../ vaatab nähtust /.../ oma silmadega, oma arusaamade järgi, näeb mingit oma, ainult talle ilmset külge ning igauks nimetab siis ka omamoodi. Ent – **kui annab kokku leppida, on veel parem**¹².”

⁸ Hale, Sandra Beatriz 2007. Community interpreting. Houndmills/New York: Palgrave Macmillan.

⁹ Wadensjö, Cecilia 2009. Community interpreting. – Routledge Encyclopedia of Translation Studies. 2nd edition. Ed. by Mona Baker and Gabriela Saldanha. London, New York: Routledge, pp. 43–48.

¹⁰ Roberts, Roda 1997. Community Interpreting Today and Tomorrow. – The critical link: Interpreters in the community. Ed. by Silvana Carr, Roda Roberts, Aideen Dudour and Dini Steyn. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing, pp. 7–25.

¹¹ Erelt, Tiiu 2007. Terminõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 109.

¹² Artikli autori esiletõst

Terminoloogiline ebaühtlus ei ole iseloomulik vaid inglise keelele. Vene keeles on kasutatud näiteks termineid *коммунальный перевод*, *социальный перевод*, *общинный перевод*, *сопроводительный перевод*, *сопровожающий перевод*, *перевод для этнической диаспоры*.¹³

Eesti keeles valitseb sarnane olukord. Inglisekeelsele sõnaühendile *community interpreting* on püütud leida kas omakeelseid vasteid või üle võtta võõrtermineid. Sobiva oskussõna leidmiseks peab arvesse võtma riigi ideoloogiat, keele- ja migratsioonipoliitikat, samuti seda, kus ja kuidas tõlge riigis toimub – sellest võib sõltuda ka definitsioon. Arusaadavalt pole ükski definitsioon igavene, sest mõiste sisudefinitsioon võib täieneda oluliste tunnustega. Inglisekeelsete terminivariantide rohkus „on suuresti tingitud hiiglaslikust kasutajaskonnast üle terve maailma, kus on raske teiste tehtust teada saada, kokku leppida ja ühtlustada. Väikeses Eestis on ühtlustusvõimalused võrratult paremad”.¹⁴ See Tiiu Erelti väide kehtib täiel määral ka termini *community interpreting* puhul.

Siinkohal tuleb aga eraldi märkida, et kõnealuse valdkonna puhul on terminoloogilise ühtlustamise vajadus erakordselt oluline. Kuna tõlkimine on olemuslikult avalik teenus, mida pakuvad muuhulgas tõlkebürood, on tähtis, et inimene, kes ei ole enamasti spetsialist ega orienteeru tõlketeaduse oskussõnavaras ja mõistesüsteemis, oleks võimeline otsustama, millist teenust ta vajab ning kas seda talle ka pakutakse. Seetõttu on termini läbipaistvus ja semantiline motiveeritus olulised tunnused, mida tuleks oskussõna valikul ja juurutamisel silmas pidada. Käibele minev termin võiks olla ka lihtne ja kergesti haaratav (mõistetav).

Kõik terminid, mida on seni eesti keeles püütud kasutusele võtta *community interpreting* vastetena, on olnud liitsõnad, ent siinkohal tuleb meele pidada, et tunnuse (s.o täiendosa) valik on mõneti oma teha ning eelistada võiks seda, mis annab termini sisu täpsemalt edasi.

Järgnevalt vaadeldaksegi lähemalt eestikeelseid oskussõnu, mida on kasutatud ingliskeelse sõnaühendi *community interpreting* vastena, ja kaalutakse ühe või teise sobivust kõnealuse mõiste tähistamiseks. Käsitluse all on järgmised terminid: *liaisontõlge*, *dialogitõlge*, *kogukonnatõlge*, *kontaktitõlge*, *olmetõlge*, *asjaajamistõlge*.

¹³ Vt selle kohta **Романчик, Ромаш Эрленд** 2011. *Community interpreting: вариативность терминологического соответствия в русском языке*. – *Humaniora: Lingua Russica. Труды по русской и славянской филологии. Лингвистика. XIV*. Tartu Ülikool: TÜ Kirjastus, с. 207–224. (Vt **Romantšik** 2011)

¹⁴ **Erelt** 2007, lk 114.

2. Liaisontõlge

Termin pärineb prantsuse keelest ja tähistab kontakti, sidet. Ingliskeelses kirjanduses võib kohata terminit *liaison interpreting*, mida ühest küljest kasutatakse rööpselt ja sünonüümselt terminiga *community interpreting* (vrd Wadensjö¹⁵), teisest küljest võidakse sõnauhendiga *liaison interpreting* tähistada ka lihtsalt kahesuunalist tõlget, viitamata kommunikatsiooni toimumiskohale või selles osalejate sotsiaalsele staatusel (vrd mõiste definiitsiooniga eespool). Seda oskussõna on oma doktoritöös kasutanud Kristina Mullamaa¹⁶. Kuna töö on ingliskeelne, on ta võtnud kasutusele juba käibel oleva rahvusvahelise termini. Eestikeelses kokkuvõttes kasutab Mullamaa paralleelselt oskussõnu *liaisontõlge* ja *dialoogtõlge*. Siinkohal on oluline märkida, et oma töös lähtub Mullamaa termini *liaison interpreting* laiemast tähendusest, mille kohaselt on tegemist tõlkeliigiga, mille puhul toimub tõlge tavaliselt mõlemas keelesuunas ning millele on iseloomulikud osalejate lähemad kõnevoorud ning väiksem osalejate arv võrreldes konverentsitõlkega. Tõlke toimumiskoht ei ole seejuures piiratud avalike ja riigiteenuste sfääriga. Sellise määratluse alla mahuvad näiteks äriläbirääkimised, delegaatide saatjatõlgid, vähem ametlikud kontaktid turismi, hariduse, kultuuri jm sfäärides, aga ka tõlkimine põlisrahvustest vähemustele ja immigratidele jpm.

Oskussõna *liaisontõlge* ei ole eesti keele terminisüsteemi seisukohalt ilmselt kõige õnnestunud, sest selle tähendus jääb häguseks. Veelgi keerulisemaks muudab olukorra see, et ka ingliskeelses kirjanduses kasutatakse terminit *liaison interpreting* erinevate tõlkeolukordade tähistamiseks. Termin *liaisontõlge/liaisontõlk* kahjuks räägib seegi, et sõna on raskesti hääldatav ja võõrapärane.

3. Dialoogtõlge

Dialoogtõlge on läbipaistev termin. Ilmselt on igale kasutajale selge, et see oskussõna võiks tähendada dialoogide tõlget¹⁷. Nõnda see enamasti ka on.

¹⁵ Wadensjö 2009, p. 43.

¹⁶ Mullamaa, Kristina 2006. Towards a Dynamic Role conception of liaison Interpreters: An Ethnographic Study of Self-Descriptions of Practising liaison Interpreters in Estonia. Tartu: Tartu University Press.

¹⁷ Siinkohal tuleks ära märkida, et täiendosa funktsioon eeldaks omastavalist liitmist, mistõttu keelenormile vastaks liitsõnavorm *dialoogitõlge*, liiatigi on siin tegemist just dialoogi tõlkimisega. Siinses artiklis on kasutatud siiski nimetavalise liitumismalliga üldlevinud terminit *dialoogtõlge*.

Ent termin *dialoogtõlge* on siiski mitmetähenduslik. Wadensjö¹⁸ on täheldanud, et termineid *dialogue interpreting*, *liaison interpreting* ja *public service interpreting* kasutatakse tihti ka termini *community interpreting* sünonüümidenä. Seejuures märgib ta ära, et iga oskussõna rõhutab ühe ja sama tegevuse mõnda iseloomulikku joont: esimesel kahel juhul kommunikatiivset formaati (silmast silma kahe-suunalist tõlget), kolmandal juhul sotsiaalset konteksti. Samas kasutatakse terminit *dialogue interpreting* üldterminina samamoodi nagu terminit *liaison interpreting*, tähistamaks kõiki dialoogivormis toimuvaid kohtumisi¹⁹.

Eesti keeles on terminit *dialoogtõlge* kasutanud oma magistritöös Kristel Kääramees²⁰.

Käesolevas uurimistöös käsitletakse kindlat tüüpi suulist tõlget, mida töös on läbivalt nimetatud dialoogtõlkeks. Kuna siiani ei ole Eestis selle tõlketüübi iseloomustamiseks juurdunud ühtegi kindlat terminit, on termini „dialoogtõlge” kasutamise puhul tegu autori ettepanekuga võtta nimetus „dialoogtõlge” laiemasse kasutusse /.../ Siin kasutatud termin „dialoogtõlge” on autori hinnangul sobiv lahendus, kuna annab edasi selle tõlketüübi põhiolemuse – üldjuhul osaleb sellist tüüpi tõlkesituatsioonis kaks osapoolt, kes kasutavad omavahelises suhtluses tõlgi abi.

Samas mõõnab Kääramees, et mõiste määratlemine ja sobiva vaste leidmine on probleemiks erinevates keeltes. Vajadus tõlkide järele varieerub riigiti, tõlke kasutamise traditsioonid ning seda reguleerivad seadused ja kutsestandardid on välja kujunenud (või kujunemata) vastavalt kohalikele oludele. Seetõttu on kasutusel mitmeid erinevaid termineid, mis teeb raskeks ka sobiva eestikeelse vaste leidmise.

Termini *dialoogtõlge* (*dialoogitõlge*) kasutuselevõtu poolt räägib selle läbipaistvus. Samas on see liiga üldine ja väheinformatiivne oskussõna, sest dialoogide tõlkimist tuleb ette erinevates olukordades, näiteks äriläbirääkimistel, erinevate delegatsioonide kohtumisel jm (vrd eespool *liaison-tõlge*). Seetõttu võiks kaaluda selle kasutuselevõttu pigem üldterminina, mis hõlmaks erinevaid tõlgi vahendusel dialoogivormis toimuvaid kohtumisi.

¹⁸ Wadensjö 2009, p. 43.

¹⁹ Mason, Ian 2009. Dialogue interpreting. – Routledge Encyclopedia of Translation Studies. 2nd edition. Ed. by Mona Baker and Gabriela Saldanha. London, New York: Routledge, pp. 81–84.

²⁰ Kääramees, Kristel 2009. Kuidas õpetada Eestis dialoogtõlget? Vajadused ja võimalused praktikute silmade läbi. Magistritöö. Tartu Ülikooli germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut.

4. Kogukonnatõlge

Kogukonnatõlge tundub oskussõnana esmapilgul seni käsitletutest ehk kõige parem, sest see on hästi motiveeritud ja suupärane. Nimetatud termin on tõlkelaen inglise keelest. Sõna *kogukond* tähistab mingis piirkonnas elavat, teatud sotsiaalsete suhete võrgustikuga seotud inimrühma²¹. Seega on sellel terminil olemas potentsiaal tähistada ingliskeelset sõnauhendit *community interpreting* (ehk tõlget kogukonna sees ja kogukonna jaoks). Probleemseks muudab selle oskussõna kasutuselevõtu asjaolu, et inglise keeles eristatakse termineid *community interpreting* ja *community translation*. Viimane tähistab mingis, tavaliselt virtuaalses kogukonnas ühiste jõududega tasuta tehtavat kirjalikku tõlget. Sellisel viisil on tõlgitud näiteks Vikipeedia artikleid.

Kuna eesti keeles ei ole erinevaid sõnu suulise ja kirjaliku tõlke tähistamiseks, võib termin *kogukonnatõlge* osutada eksitavaks. Selle kohta võib tuua näite 2010. aasta 30. septembril Tallinnas toimunud rahvusvahelisele tõlkijate päevale pühendatud konverentsilt, mis kandis pealkirja „Tõlkevaliteet erinevatele kogukondadele”²². Tähelepanuväärne on asjaolu, et seal peeti kaks ettekannet, mille pealkirjades kasutati terminit *kogukonnatõlge*. Järgnevalt on esitatud nende ettekannete pealkirjad ja annotatsioonid.

Kogukonnatõlked ärimaailmas – kaasamise mudelid ja motivatsioon

Marit Mesipuu tutvustab kahte peamist kogukonnatõlkijate kaasamise mudelit. Samuti püüab ta vastata küsimustele, miks ettevõtted kogukonnatõlkijaid kaasata soovivad ja mis tõlkijaid motiveerib. Ettekanne tugineb peamiselt Facebooki ja Skype'i kogukonna seas läbi viidud juhtumiuuringu tulemustele.

Kogukonnatõlked Austraalias

Michael Haagensen räägib kogukonnatõlgetest, tuginedes oma äsja Austraalias saadud kogemustele. Ta kõrvutab kogukonnatõlget konverentsitõlkega ning kirjeldab Aasia ja Vaikse ookeani piirkonna tõlkide institutsioonilist ja õiguskeskkonda.

Ettekannete annotatsioonide järgi võib oletada, et esimesel juhul oli juttu kollektiivsest sotsiaalmeedias toimuvast kirjalikust tõlkimisest, *community translation*’ist, teisel aga *community interpreting*’ust, millele viitab

²¹ Eesti kirjakeele seletav sõnaraamat.

<<http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=kogukond&F=M>>, (01.10.2012).

²² Eesti Tõlkemagistrite Liit.

<<http://www.etml.ee/index.php?id=27&lang=1>>, (01.10.2012).

kogukonnatõlke ja konverentsitõlke kõrvutamise²³. Seega mõistavad ka sama konverentsi esinejad terminit *kogukonnatõlge* erinevalt, sest oskussõnasse endasse on mitmetähenduslikkus sisse kodeeritud. Kuna *community interpreting* ja *community translation* on oma olemuselt täiesti erinevad tõlkimise valdkonnad, tuleks neid selgelt eristada ka eestikeelse oskussõnavara juurutamisel.

5. Kontaktõlge

Kontaktõlge on rootsikeelse sõna *kontakttolkning* tõlkelaen. Rootsi keeles tähistatakse terminiga *kontakttolkning* mõistet, mida ingliskeelses kirjanduses nimetatakse valdavalt *community interpreting*. Termin *kontaktõlge* puhul ei saa samuti rääkida selle juurdumisest või laiemast levikust, ometi kasutatakse just seda oskussõna Tartu Ülikooli tõlkeõpetuse magistriõppekava vastava õppeaine nimetuses ning seega ka õppetöös. Samuti on seda terminit kasutatud teadustöodes. Oma magistriritöös on terminit *kontaktõlge* kasutanud Päivi Remme, kes määratleb oma uurimisobjekti sarnaselt Kääramehe magistriritöö uurimisobjektiga. Remme uurib tõlget mitmetes Eesti ametiasutustes, vaatluse alt on välja jäetud kohtutõlge. Remme polemiseerib Kääramehega terminikasutuse üle ning põhjendab oma valikut järgmiselt.

Terminile community interpreting ei ole eesti keeles siiani täpset vastet kasutusele võetud. Eesti keeles on kasutatud terminit dialoogtõlge (Kääramees 2009) ja kontaktõlge. /.../ Termin dialoogtõlge viitab eelkõige vestluses osalejate arvule ega piiritle seejuures tõlke toimumise kohta ega tingimusi. Seega võib terminit dialoogtõlge küll jätkuvalt kasutada, ent see ei anna kaugeltki edasi sama tähendust kui ingliskeelsed terminid community või public service interpreting. Käesolevas uurimistöös tähistame uurimisalust tõlkeliiki läbivalt terminiga kontaktõlge, kuna see annab paremini edasi tõlgi kui vahendaja funktsiooni²⁴.

Margus Puusepp²⁵ märgib, et väljendit *kontaktõlge* võis eesti keeles üksikudel kordadel kuulda juba kümmekond aastat tagasi. Ta ise eelistab seda

²³ Vt selle kohta **Hale, Sandra Beatriz** 2007. Community interpreting. Houndmills / New York: Palgrave Macmillan. Selle lähenemise kohaselt võib erinevaid tõlkeliike vaadelda kontinuumina, kus skaala vastandpoolustel paiknevad vastavalt *community interpreting* ja *conference interpreting*.

²⁴ **Remme, Päivi** 2010. Kontaktõlke ja kontakttõlkide koolitamise vajadusest Eestis. Uurimus Eesti ametiasutustes aastal 2010. Magistriritöö. Tartu Ülikooli germaani, romaani ja slaavi filoloogია instituut.

²⁵ **Puusepp, Margus** 2011. Suuline tõlge. Õpik kõrgkoolile. Käsikiri.

oskussõna kõigile teistele ja kasutab seda ka suulise tõlke õpikus. Puusepp märgib, et oskussõna *kontakttõlge* väljendab tõlgitava olukorra olemust, mil inimesed on omavahel vahetus kontaktis. Tema arvates on väljend *kontakttõlge* piisavalt avar selleks, et hõlmata vastava mõiste kõikvõimalikke aspekte olenemata sellest, kuidas mõistet lõppkokkuvõttes defineerida. Siinkohal tuleks märkida, et oskussõna loomisel on sellega tähistatava mõiste defineerimine väga oluline, kuna definitsiooni muutudes võib muutuda ka mõistet tähistav termin. Esitatud põhjendusest nähtub, et Puusepp ei tunne vajadust üldmõiste (ja -termini) *dialoogtõlge* järele, sest termin *kontakttõlge* võiks hõlmata kõiki kõnealuse nähtuse aspekte. Tuleks lisada, et ka Puusepp peab kohtutõlget iseseisvaks tõkeliigiks, mis ei kuulu mõiste *community interpreting* alla ning mille tähistamiseks on seega vaja eraldi oskussõna.

Tõlkebüroo *LinguaVox Translations* pakub oma teenuste hulgas „kontakttõlget kahes keelesuunas (lausete kaupa)”²⁶. Taolist teenust nimetatakse aga inglise keeles pigem *escort interpreting* (või *liaison interpreting*) ning see erineb oma olemuselt tõlkimise ja tõlketeaduse valdkonnast, mida tähistatakse terminiga *community interpreting* ja mis on pigem lähem konverentsitõlkele.

Seega on terminikasutus ebaühtlane. Remme näeb kontakttõlget dialoogtõlke osana, Puusepp aga üldterminina. Tõlkebüroo, mis pakub kontakttõlke teenust, mõistab seda hoopis laiemas tähenduses kui riigivõimu teostamine ja avalike teenuste sfäär, rääkimata osapoolte võimupositsiooni ebavõrdsusest.

Termin *kontakttõlge* on läbipaistev. „Eesti kirjakeele seletavast sõnaraamatust” leiab sõnale *kontakt* järgmised seletused: 1) ühendus, kokkupuude, suhtlemine; vastastikune mõistmine; 2) otsene kokkupuude²⁷. Seega sobib sõna *kontakt* kasutada sellise suulise tõlke tähistamiseks, mis toimub osalejate vahetus kokkupuutes, mil vesteldakse silmast silma. Kuna terminit *kontakttõlge* kasutatakse peagi ilmuvast suulise tõlke õpikus, Tartu Ülikooli õppeaine nimetuses ja teadustöös, on sellel võrreldes eespool vaadeldud oskussõnadega suurem võimalus käibele minna ja juurduda. Seega on oskussõnal *kontakttõlge* olemas eeldused saada üldtuntuks ja -kasutatavaks.

²⁶ **Tõlkebüroo *LinguaVox Translations*.**

<http://www.linguvox.net/et/spanish_translation.html>, (01.10.2012).

²⁷ **Eesti kirjakeele seletav sõnaraamat.**

<<http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=kontakt&F=M>>, (01.01.2012).

6. Olmetõlge

Oskussõna *olmetõlge* on läbipaistev, ent võib tekitada väärassotsiatsioone. Termin *olmetõlge* on kasutusel peamiselt viipekeeletoolkide hulgas, kuid hõlmab olukordi, mida traditsiooniliselt tähistatakse terminiga *community interpreting*.

Tartu Ülikooli õppekavas „Eesti viipekeele tõlk” on muuhulgas õppeaine „Olmetõlke praktika”. Sellest võib järeldada, et oskussõna *olmetõlge* kasutatakse õppetöös eesti viipekeeletoolkide koolitamisel. Sama terminit kasutatakse ka teadustöös. Näiteks leiab Eesti Viipekeele Tõlkide Ühingu 3. juunil 2011 korraldatud konverentsil „Kurtide tõlgist viipekeeletoolkiks” peetud ettekannete seast Mari Reilsoni ettekande „TÜ õppekava „Eesti viipekeele tõlk” vastavus tõlketeenuse tarbija ootustele ja vajadustele”, mille annotatsioonis on muuhulgas öeldud, et olmetõlget kasutatakse valdavalt meditsiinis ja sotsiaalvaldkonnas.²⁸ Valdkondade järgi otsustades võib oletada, et termin *olmetõlge* hõlmab vähemalt osaliselt tõlkesituatsioone, mida traditsiooniliselt peetakse *community interpreting*’u valdkonnaks. Uurides termini *olmetõlge* kasutust lähemalt, leiab viipekeeleteenust pakkuva MTÜ Viipelend koduleheküljelt selge ja arusaadava loetelu tõlkesituatsioonidest, mida see oskussõna hõlmab: 1) tõlkimine tervishoiuasutustes, 2) puudest tingitud asjaajamine, 3) asjaajamine ametiasutustes, 4) perekondlik asjaajamine, 5) asjaajamine teenindusasutustes, 6) tõlkimine õigusalas asjaajamises, 7) koolitused, 8) koosolekud²⁹.

Esitatud loendi 1., 3. ja 6. punkt viitavad selgelt olukordadele, mida hõlmab termin *community interpreting*. Seega võib siin rääkida osalisest kattuvusest. Samas, kuigi olmetõlge on ilmselt viipekeele valdkonnas juurdunud termin, ei saa seda hõlpsasti üle võtta laiemasse kasutusse eelkõige seetõttu, et vaatamata läbipaistvusele assotsieerub sõna täiendosa vaid olmeolukordadega ehk töövälise igapäevaelu korralduse või selle tingimustega. On väheusutav, et tõlge kohtus või politseiijaoskonnas seostub enamiku inimeste jaoks olmega.

²⁸ **Eesti Viipekeele Tõlkide Ühing.** <http://www.evkyt.ee/joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=25&Itemid=20>, (01.10.2012).

²⁹ **MTÜ Viipelend.** <<http://www.viipelend.ee/hea-teada.html>>, (01.10.2012).

7. Asjaajamistõlge

Termin *asjaajamistõlge* ei ole kuigi laialdast kasutust leidnud. Võib oletada, et eesti keelde on see tulnud soome keele vahendusel. Soome keeles kasutatakse terminit *asioimistulkkaus*, mis tähistab sama mõistet nagu ingliskeelne *community interpreting*. Oskussõna *asjaajamistõlge* on küll kasutatud seoses viipekeelega. Tartu Ülikooli õppekava „Eesti viipekeele tõlk” õppeaine „Tõlgi roll ja tõlkesituatsioonid” kirjeldus sisaldab muuhulgas järgmist loetelu: „/.../ asjaajamis-, õpingu-, kohtu-, konverentsi jmt tõlge”³⁰. Tõsi, sellest loendist ei ilmne, kuidas loetletud tõlkeliigid omavahel suhestuvad. Võib vaid oletada, et asjaajamistõlke all peetakse silmas mitmesugustes ametiasutustes pakutavat tõlget.

Oskussõna ise on läbipaistev ja sobib seetõttu erinevatele kasutajatele, muuhulgas mitteprofessionaalidele. Terminit on kasutatud ka tõlkebüroo Delingua kodulehel.

*Asjaajamistõlge on ametniku või eraisiku ja kliendi asjaajamisdialogi, nt intervjuu, messikülastuse, konsultatsiooni vormis toimuva selgitus- ja teabevahetusvestluse ning kohtuistungis suuline tõlge eelkõige järel-, aga ka simultaantõlkena.*³¹

Nagu nähtub toodud tsitaadist, ei ole siingi selget arusaama sellest, et näiteks messikülastus ja kohtuistung on oma olemuselt erinevad tõlkesituatsioonid, kus tõlgil tuleb rakendada erinevaid oskusi ja töömeetodeid.

8. Järeldused

Järgmisel leheküljel on esitatud eespool vaadeldud terminid võrdlustabeli kujul. Plussmärgid tähistavad tunnuse esindatust, miinused selle puudumist. Küsimärkidega on märgitud tunnused, mille esindatuse/mitteesindatuse kohta kindlaid andmeid ei ole.

Tabelist nähtub, et seni ei ole eesti keeles kasutusel olnud ühtegi n-õ ideaalset terminit, ent arvesse tuleb võtta ka seda, et erinevatel tunnetel on kahtlemata erinev kaal sõltuvalt sellest, mida pidada oskussõna puhul kõige olulisemaks – kas näiteks läbipaistvust ja semantilist motiveeritust, mis muudaks selle kergesti kasutatavaks erinevates huvirühmades, või hoopis

³⁰ Tartu Ülikooli õppekava „Eesti viipekeele tõlk”, õppeaine „Tõlgi roll ja tõlkesituatsioonid”. <<https://www.is.ut.ee/pls/ois!/tere.tulemast>>, (01.10.2012).

³¹ Delingua. Kirjaliku tõlke teenused. <<http://delingua-ee.palvelee.fi/3>>, (01.10.2012).

ühetähenduslikkust või juurdumise tõenäosust, arvestades selle kasutust õppe- ja teadustöös, või veel midagi muud.

Selge on aga see, et mõiste *community interpreting* tähistamiseks on vaja oskussõna, mis annaks mõiste sisu võimalikult adekvaatselt edasi. Kasutatava terminikuju suhtes oleks siiski hea jõuda kokkuleppele, sest nagu eespool näidatud, on eri autorid isegi käsitletud mõiste sisu shtes erinevatel seisukohtadel. Üksmeel tundub siiski valitsevat vähemalt selles, et käsitletud tõlkeliik hõlmab tavakodaniku suhtlust ametiasutustega avalike teenuste, riigivõimu teostamise ja sotsiaalsfääris ning erinevalt konverentsitõlkest jääb väljapoole rahvusvahelise suhtluse raame.

Tabel. Eri terminite võrdlus

Termin tunnus	<i>liaison- tõlge</i>	<i>dialoog- tõlge</i>	<i>kontakt- tõlge</i>	<i>kogukonna- tõlge</i>	<i>olme- tõlge</i>	<i>asjaajamis- tõlge</i>
Läbipaistvus	–	+	+	+	+	+
(Võimalik) mitme- tähenduslikkus	–	–	–	+	–	–
Keeltevaheline sümmeetria (võrreldes inglise keelega) ³²	+	+	–	+	–	–
Kasutamine õppetöös	–	–	+	–	+	?
Kasutamine teadustöös	–	+	+	?	+	?
Kasutamine praktikas	?	?	?	?	+	?

Kirjandus

Carr et al. 1997 = Carr, Silvana; Roberts, Roda; Dufour, A.; Steyn, D. 1997. The critical link: Interpreters in the community. Papers from the 1st International Conference on Interpreting in Legal, Health, and Social Service Settings, Geneva Park, Canada, June 1–4, 1995. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing.

³² Keeltevahelise sümmeetria all peetakse siinkohal silmas tõlgitavust – kas konkreetse termini tõlkimine (tagasi) inglise keelde annab üheselt arusaadava ja selge tõlkevaste, suurendamata terminite rööpsust veelgi.

- Eesti kirjakeele seletav sõnaraamat.** <<http://www.eki.ee/dict/ekss/>>, (01.10.2012).
- Erelt, Tiit** 2007. Terminõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Hale, Sandra Beatriz** 2007. Community interpreting. Houndmills/New York: Palgrave Macmillan.
- Harris, Brian** 1977. The Importance of Natural Translation. – Working Papers in Bilingualism 12, pp. 96–114.
- Karu 2012 = Кару, К.** 2012. Социальный перевод в Департаменте полиции и погранохраны Эстонии: взгляд следователей и переводчиков. – Материалы XLI Международной филологической конференции. Актуальные проблемы переводоведения. Санкт-Петербург, с. 46–54.
- Kääramees, Kristel** 2009. Kuidas õpetada Eestis dialoogtõlget? Vajadused ja võimalused praktikute silmade läbi. Magistritöö. Tartu Ülikooli germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut.
- Mason, Ian** 2009. Dialogue interpreting. – Routledge Encyclopedia of Translation Studies. 2nd edition. Ed. by Mona Baker and Gabriela Saldanha. London, New York: Routledge, pp. 81–84.
- Mullamaa, Kristina** 2006. Towards a Dynamic Role conception of liaison Interpreters: An Ethnographic Study of Self-Descriptions of Practising liaison Interpreters in Estonia. Tartu: Tartu University Press.
- Ozolins, Uldis** 2000. Communication needs and interpreting in multilingual settings: the international spectrum of response. – The critical link 2: Interpreters in the community. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing, pp. 21–33.
- Paal, Birgit** 2010. Giid-tõlgid Nõukogude Eestis 1960. ja 1970. aastatel – töö iseloom ja ettevalmistus. Magistritöö. Tartu Ülikooli germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut.
- Puusepp, Margus** 2011. Suuline tõlge. Õpik kõrgkoolile. Käsikiri.
- Remme, Päivi** 2010. Kontakttõlke ja kontakttõlkide koolitamise vajadusest Eestis. Uurimus Eesti ametiasutustes aastal 2010. Magistritöö. Tartu Ülikooli germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut.
- Roberts, Roda** 1997. Community Interpreting Today and Tomorrow. – The critical link: Interpreters in the community. Ed. by Silvana Carr, Roda Roberts, Aileen Doudour and Dini Steyn. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing, pp. 7–25.
- Romantšik 2011 = Романчик, Ромаш Эрленд** 2011. *Community interpreting: вариативность терминологического соответствия в русском языке.* – Humaniora: Lingua Russica. Труды по русской и славянской филологии. Лингвистика. XIV. Tartu Ülikool: TÜ Kirjastus, с. 207–224.
- Tamm, Mall** 2001. History of Teaching Conference Interpretation at the University of Tartu. Magistritöö. Tartu Ülikooli germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut.
- Wadensjö, Cecilia** 1998. Community interpreting. – Routledge Encyclopedia of Translation Studies. Ed. by Mona Baker, assisted by Kirsten Malmkjær. Routledge, pp. 33–37.
- Wadensjö, Cecilia** 2009. Community interpreting. – Routledge Encyclopedia of Translation Studies. 2nd edition. Ed. by Mona Baker and Gabriela Saldanha. London, New York: Routledge, pp. 43–48.